Μιλώντας για τον κομμουνισμό σήμερα

“Ήταν, άραγε, ένα όνειρο, ο κόσμος αυτός, τόσο διαφορετικός, τόσο μακρινός, τόσο ξένος; Αργότερα έμαθα πως δεν μιλούσαν για έναν κόσμο ασαφή, και άρα απίθανο. Αυτός ο κόσμος ήδη έκανε τα βήματά του. Εσείς δεν τον είδατε, δεν τον βλέπετε;”

Εξεγερμένος Υποδιοικητής Μάρκος, 2014

Τί εννοούμε όταν λέμε κομμουνισμό σήμερα; Κατά την γνώμη μου είναι απαραίτητο να περιγράψουμε τον κομμουνισμό ως ένα πολύπλοκο κοινωνικοοικονομικό σύστημα και όχι ως μια ιδανική ουτοπία. Μια δημοκρατία των ελεύθερα συνεταιριζόμενων παραγωγών, *“μια ένωση, όπου η ελεύθερη ανάπτυξη του καθενός είναι η προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη όλων”*, που όμως δεν είναι ένας “παράδεισος επί γης” αλλά ένα σύστημα με πολλούς και διαφορετικούς θεσμούς και πρακτικές και τα δικά του προβλήματα. Αυτό είναι μια πράξη συνειδητή. Το να σκοτώσουμε τον κομμουνισμό ως ουτοπία είναι ένα απαραίτητο βήμα για να τον κάνουμε πραγματικότητα. Τέλεια συστήματα δεν υπάρχουν. Όλα τα συστήματα έχουν προβλήματα. Αυτό που επιλέγουμε συλλογικά είναι ποιά προβλήματα προτιμάμε να αντιμετωπίζουμε και έτσι να προσπαθούμε συνεχώς να βελτιωνόμαστε στην κατεύθυνση της ελευθερίας και της δικαιοσύνης.

Κοινωνία πλήρους αφθονίας δεν μπορεί να υπάρξει σε ένα πεπερασμένο πλανήτη, με πεπερασμένους φυσικούς πόρους, όπου η συνεχής ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων είναι ασύμβατη με την ύπαρξη μας πάνω σε αυτόν. Ο κομμουνισμός δεν έρχεται να απελευθερώσει την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, αλλά να αναπροσανατολίσει την παραγωγική δραστηριότητα από τον στόχο της μεγιστοποίησης του κέρδους στον στόχο της κάλυψης των κοινωνικών αναγκών και επιθυμιών των ανθρώπων με τρόπο δίκαιο. Κι αυτό σε συνάρτηση με την βιωσιμότητα του φυσικού περιβάλλοντος και της ανθρώπινης παρουσίας σε αυτό. Κατά συνέπεια στον κομμουνισμό δεν μπορεί να υπάρχει απόλυτη αφθονία, όπως οραματίζονταν οι πρωτεργάτες του, αλλά θα πρέπει να μπορούμε να διαχειριστούμε την σπάνη με τρόπο δίκαιο.

Δεν υπάρχει “τώρα φτάσαμε” στην ιδανική κοινωνία. Δεν μπορούμε να πούμε ότι ο κομμουνισμός είναι το τέλος της ιστορίας. Πρέπει να είναι για εμάς ένα ακόμα κοινωνικοοικονομικό σύστημα που χαρακτηρίζεται από έναν κυρίαρχο τρόπο παραγωγής, σαν όλα τ΄ άλλα που υπήρξαν (δουλοκτησία, φεουδαρχία, καπιταλισμός) και θα υπάρξουν στην ιστορία της ανθρωπότητας. Το επιδιώκουμε γιατί ενεργητικά το θεωρούμε πιο δίκαιο και πιο ελεύθερο από το σημερινό σύστημα. Το επιδιώκουμε γιατί είναι ένα σύστημα που μπορεί να μας εξασφαλίσει καλύτερη ποιότητα ζωής και περισσότερο

ελεύθερο χρόνο. Το επιδιώκουμε γιατί είναι πιο συμβατό με την διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος και της ανθρώπινης παρουσίας σε αυτό. Το επιδιωκουμε γιατί μας συμφέρει ταξικά. Το επιδιώκουμε γιατί θέλουμε. Το επιδιώκουμε γιατί το χρειαζόμαστε τώρα.

Ο κόσμος που θέλουμε, μέσα από τον κόσμο που θέλουμε να ξεπεράσουμε

Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούμε να αντιμετωπίζουμε τον κομμουνισμό ως ένα πολύ μακρινό ιδανικό μέλλον. Αντίθετα, πρέπει να αντιλαμβανόμαστε τον κομμουνισμό ως έναν άλλο κόσμο που γεννιέται τώρα μέσα από αυτόν. Ένα σύνολο από θεσμούς, λειτουργίες, πρακτικές και αντιλήψεις που προσπαθούμε να τις επεκτείνουμε ώστε να καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο κομμάτι της βιωμένης πραγματικότητας, για έναν όλο και μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων. Όχι για να φέρουμε έναν άλλο κόσμο έτσι γενικά, αλλά για να βελτιώσουμε τις δικές μας ζωές άμεσα.

Για να δουλέψει αυτό πρέπει να προσπαθούμε να είμαστε λεπτομερείς και συγκεκριμένες. Ποιός είναι ο κομμουνιστικός τρόπος παραγωγής; Σε τί πρακτικές και κανόνες συγκεκριμενοποιείται το *"από τον καθένα σύμφωνα με τις δυνατότητες του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του"*; Πως αντικαθίσταται το κράτος από αυτόνομους αντι-ιεραρχικούς θεσμούς μεγάλης κλίμακας; Πώς οργανώνεται μια παγκόσμια αγορά δίκαιου και αλληλέγγυου εμπορίου ως τρόπος διάθεσης των αγαθών; Πώς η παραγωγική δραστηριότητα προσανατολίζεται στην κάλυψη των αναγκών και όχι στο κέρδος και πως η εργασία σταματά να είναι το επίκεντρο της ζωής; Τι σημαίνει ελευθερία σε αυτό το πλαίσιο; Πώς αυτή είναι συμπεριληπτική και καθολική για όλες, όλα και όλους;

Όλα αυτά δεν μπορούμε να τα απαντήσουμε σε ένα αποστειρωμένο περιβάλλον εργαστηρίου αλλά μέσα από την εμπειρία, μέσα από την προσπάθεια εφαρμογής όλων αυτών εδώ και τώρα. Αυτό σημαίνει ότι είναι απαραίτητο να ενισχύσουμε και να δημιουργήσουμε αντι-ιεραρχικές δομές που επιδιώκουν την συλλογική και κοινωνική ωφέλεια και έτσι - είτε συνειδητά είτε ασυνείδητα - αναπαριστούν και κατά συνέπεια επεκτείνουν την κοινωνία που επιδιώκουμε. Τέτοιες δομές μπορούν να είναι κοινότητες αγώνα, αυτοδιαχειριζόμενες παραγωγικές δομές, εργατικά σωματεία, λαϊκές συνελεύσεις, κοινότητες "κοινών", ελεύθερο ανοικτό λογισμικό, δίκτυα δίκαιου & αλληλέγγυου εμπορίου, φεμινιστικές και ΛΟΑΤΚΙ ομάδες, δημόσια αγαθά, αυτόνομες δημοκρατικές συνομοσπονδίες, δομές συνεταιριστικής κατοικίας, συνεταιριστικές τράπεζες, καταλήψεις και αυτοοργανωμένα στέκια, συνεργατικές ενεργειακές κοινότητες, δίκτυα αλληλοβοήθειας κοκ.

Να προσπαθούμε δηλαδή να λειτουργούμε καθημερινά με τον τρόπο που θα θέλαμε να λειτουργεί η κοινωνία για την οποία αγωνιζόμαστε, εγκολπώνοντας όλη την πολυπλοκότητα του κόσμου στον οποίο ζούμε. Να χτίζουμε δομές αντι-εξουσίας που απαντούν στις ανάγκες μας και γίνονται μέρος της καθημερινής μας ζωής. Όπως σωστά επισημαίνεται: *"η εργατική διεύθυνση δεν είναι δυνατή παρα μόνον εάν η στάση των ατόμων απέναντι στην κοινωνική οργάνωση αλλάξει ριζικά. Αυτό με τη σειρά του, δεν είναι δυνατό παρά μόνο εάν οι θεσμοί που ενσαρκώνουν αυτή την κοινωνική οργάνωση αποκτήσουν για τα άτομα νόημα, εάν είναι μέρος της πραγματικής τους ζωής"*.

Αναζητώντας απαντήσεις, χτίζοντας δύναμη

Και έτσι φτάνουμε στο σημείο να υπάρχει η ανάγκη να δώσουμε απαντήσεις σε ερωτήματα όπως, πως είναι ένα δίκτυο super market που λειτουργεί κομμουνιστικά; Είναι μια ομοσπονδία από κολεκτίβες και ενώσεις καταναλωτών; Πως είναι μια κομμουνιστική τράπεζα; (!) Τι σημαίνει κοινοτική διαχείριση και δημοκρατικός κοινωνικός έλεγχος στην ενέργεια ή στην αγροτική παραγωγή; Και με τα ερωτήματα αυτά χρειάζεται ν' αναμετρηθούμε στην πράξη, όχι μόνο στην θεωρία. Να ιδρύσουμε τέτοιες δομές και να διεκδικήσουμε για αυτές χώρο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό στο εδώ και στο τώρα. Να καταγράψουμε τι δούλεψε και τι δεν δούλεψε και να το κάνουμε τεκμηριωμένη και αναπαράξιμη μεθοδολογία. Ήδη υπάρχουν χιλιάδες τέτοιες προσπάθειες. Αυτό διευρύνει το πεδίο του εφικτού και δημιουργεί απτά βιωμένα αποτελέσματα, πέρα από την ανάθεση σε μια μελλοντική πολιτική εξουσία που θα τα λύσει όλα.

Ακριβής έτοιμη συνταγή για όλα αυτά φυσικά δεν υπάρχει. Η ίδια η κοινωνία θα γεννήσει τις μορφές αυτοδιακυβέρνησης της. Μπορούμε λοιπόν και πρέπει να αναζητήσουμε αυτές τις μορφές άμεσα αλλά δεν μπορούμε να τις αποφασίσουμε εμείς "από τα πάνω" και εκ των προτέρων. Και έτσι δοκιμάζοντας, μελετώντας και μαθαίνοντας θα προχωράμε, παραδεχόμενες ότι ό,τι κάνουμε είναι ατελές, και θα είναι ατελές για πάντα, σαν ένας άνθρωπος που προσπαθεί να δει την πλάτη του ενώ προχωράει.

Στο πλαίσιο αυτό η μαχητική κοινωνική και πολιτική πάλη σε όλα τα επίπεδα παραμένει πλήρως απαραίτητη και δεν πρέπει να νοείται αντιπαραθετικά αλλά συμπληρωματικά στην αντίληψη που περιέγραψα προηγουμένως. Με την δυναμη των αγώνων μας μπορούμε να κερδίζουμε την θεσμική αποτύπωση των αναγκών μας στο σήμερα: από το εργατικό δίκαιο, τους μισθούς και τα δημόσια αγαθά μέχρι το δικαίωμα απαλλοτρίωσης επιχειρήσεων προς αυτοδιαχείριση. Τα "θέλουμε όλα" δηλαδή και δεν καθόμαστε ήσυχα σε μιαν ακρούλα να φτιαξουμε τον δικό μας κόσμο. Έτσι κι αλλιώς, αυτοί που κυριαρχούν στην κοινωνία που ζούμε, δεν θα μας αφήσουν να το κάνουμε αυτό. Η μάχη αυτή αυξάνει τον ζωτικό χώρο των ίδιων των δομών αντί-εξουσίας, ενώ αυτές παράλληλα μπορούν να αποτελούν τον τόπο αναπαραγωγής της ισχύς των "από τα κάτω", με στρατηγική αυτονομία από πολιτικά σχέδια διαχείρισης του κράτους.

Μια γενίκευση των δομών αυτών είναι απαραίτητη, αλλά όχι επαρκής, προϋπόθεση για την αλλαγή της κοινωνίας. Υπό αυτό το πρίσμα τα εγχειρήματα αυτοδιαχείρισης και οι κοινότητες "κοινών" δεν νοούνται ως δήθεν αποστειρωμένες "κομμουνιστικές νησίδες" ή απλά ως "αναπαραστάσεις ενός άλλου κόσμου" αλλά ως οχήματα κοινωνικού μετασχηματισμού και ταξικού ανταγωνισμού, όπως ακριβώς οι πρώιμες καπιταλιστικές επιχειρήσεις στην φεουδαρχία. Με τον τρόπο αυτό εντάσσουμε την αυτοδιαχείριση της παραγωγής και την επέκταση των "κοινών" στην ταξική πάλη, ως πάλη μέσω της παραγωγικής δραστηριότητας.

Ό,τι έχουμε είμαστε εμείς

Δεν θεωρώ ότι η πολυπλοκότητα και η μη-ουτοπικότητα της προσέγγισης αυτής του κομμουνισμού μειώνει την οραματική του δύναμη. Αυτό που αντιλαμβάνομαι ότι συμβαίνει είναι ότι υπάρχει ανάγκη

να επαναπροσεγγίσουμε τον κομμουνισμό στα πλαίσια της μετανεωτερικότητας και του τέλους των μεγάλων αφηγήσεων. Ή αν θέλετε, αντί να κλαίμε πάνω από το πτώμα της μεταπολεμικής μορφής της κομμουνιστικής στράτευσης προτιμότερο είναι να δούμε πως μπορεί να υπάρχει μια αντικαπιταλιστική στρατηγική με κομμουνιστικό περιεχόμενο σε ένα μετανεωτερικό πλαίσιο. Ποιό είναι αυτό το πλαίσιο;

Όπως εγώ τουλάχιστον το αντιλαμβάνομαι, το τέλος των μεγάλων αφηγήσεων έχει αναδείξει την ταυτότητα και το βίωμα σαν κυρίαρχο τρόπο δημιουργίας κοινοτήτων. Σημασία δηλαδή δεν έχει τόσο τι λες αλλά ποιός είσαι και τι κάνεις. Αυτό το βλέπουμε και στο τρόπο που δομούνται οι σύγχρονες κοινότητες αγώνα. Η σημασία της πολιτικής συμφωνίας έχει μειωθεί. Σημασία έχουν οι κοινές πρακτικές, η κοινή κουλτούρα και αισθητική, το κοινό βίωμα και η κοινή δράση εδώ και τώρα με άμεσο αντίκτυπο στις ζωές μας. Έτσι κάθε μεγάλη αφήγηση που βασίζεται σε μια ουτοπική μελλοντική υπέρβαση φαντάζει ύποπτη. “Ό,τι έχουμε είμαστε εμείς” και γι αυτό θέλουμε να δράσουμε τώρα με τους ανθρώπους που αισθανόμαστε μαζί και είμαστε δίπλα, όχι τόσο ιδεολογικά και πολιτικά αλλά περισσότερο βιωματικά και πολιτισμικά. Παράλληλα αντιλαμβανόμαστε τον κάθε άνθρωπο σαν έναν σημαντικό ξεχωριστό κόσμο και όχι σαν στρατιώτη μιας υπόθεσης. Γιατί αν υπάρχουν στρατιώτες, υπάρχουν και στρατηγοί και εμείς δεν έχουμε εμπιστοσύνη σε καμία ηγεσία και σε καμία πρωτοπορία που υπόσχεται ένα καλύτερο μέλλον.

Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν θεωρώ ότι μια προσέγγιση του κομμουνισμού, που βασίζεται στην βιωμένη πραγματικότητα εγκολπώνοντας την πολυπλοκότητας της, και που δίνει διεξόδους οικοδόμησης του άλλου κόσμου στο τώρα από τα ίδια τα υποκείμενα του αγώνα με πρακτικό αντίκτυπο στις ζωές τους, μπορεί να είναι εμπνευστική στην εποχή μας. Όπως γράφουν και οι εργάτες του αυτοδιαχειριζόμενου εργοστασίου της BIO.ME. στην Θεσσαλονίκη, που έχουν την πλήρη αλληλεγγύης μας, “*δεν περιμένουμε τις καλύτερες μέρες που μας υπόσχονται, αλλά αποφασίσαμε όλοι μαζί να κάνουμε τις μέρες μας καλύτερες. Σήμερα για μας αλλά και ως μια πρόταση προς την πληττόμενη κοινωνία.*”

Ο **Γρηγόρης Τσαρδανίδης** ζει στην Αθήνα, εργάζεται στην πληροφορική και συμμετέχει στην Αναμέτρηση.

*Η εικόνα που συνοδεύει τη δημοσίευση είναι έργο του Vilson Kilica, "The Workers", 1969